

PREGLEDNI NAUČNI RAD

DOI: 10.5937/reci2417056J

UDK: 811.411.21'282.2

811.411.21'373.45

orcid.org/0000-0003-1341-0060

Stefan S. Jovičić¹

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

Katedra za orijentalistiku

**UTICAJ STRANIH JEZIKA NA ALŽIRSKI DIJALEKAT ARAPSKOG
JEZIKA**

Sažetak: Arapski jezik kao jedan od najznačajnijih jezika civilizacije doživeo je svoju ekspanziju nakon pojave islama kada se proširio iz svoje postojbine, Arabijskog poluostrva, na veliku teritoriju Levanta, Mesopotamije, Egipta, Sudana i Magreba. Pri tome je klasični arapski jezik (*al-luġa al-ʿarabiyya al-fuṣḥa*) postao jezik književnosti, nauke i kulture, te jezik religije kao jezik Kur'ana na celom području od Persijskog zaliva do Atlantika. Uporedo sa književnim arapskim jezikom širili su se sa Arabijskog poluostrva i različiti lokalni dijalekti (*al-luġa al-ʿāmmiyya*) koji su se koristili u svakodnevnom govoru i ta sociolingvistička pojava – diglosija izrazito je karakteristična za arapski jezik. Novi dijalekti i narečja (poput alžirskog dijalekta) nastajali su kao rezultat međusobnog uticaja i interakcije između govornog arapskog i lokalnih jezika. Na teritoriji Alžira naseljenoj uglavnom berberskim plemenima (*al-Amāzīg*) raširio se, kao i u ostalim zemljama Magreba, arapski jezik koji se u početku mahom govorio u gradovima, da bi postepeno stigao i do ruralnih i planinskih oblasti gde su se većinom koristili različiti berberski dijalekti. Na ovaj način formirao se alžirski dijalekat arapskog jezika, koji će iz različitih istorijskih razloga doći u intenzivan kontakt sa osmanskim turskim, španskim i francuskom jezikom, što će biti analizirano u radu iz perspektive preuzete leksike. Cilj ovog rada je uvid u razvoj leksike alžirskog dijalekta tokom vremena, kao i uticaj stranih jezika na njegovo formiranje, posebno u pogledu pozajmljenica koje su u njega ušle, a sa osvrtom na istorijski kontekst.

¹ sjovicic74@gmail.com

Ključne reči: književni arapski jezik, arapski dijalekti, alžirski dijalekat, Alžir, arapski svet, diglosija, jezici u kontaktu, međujezičko pozajmljivanje

1. Uvod: diglosija i alžirski dijalekat

Diglosija kao sociolingvistička pojava u arapskom jeziku predstavlja istovremenu upotrebu književnog jezika koji je jezik kulture, obrazovanja, književnosti, administracije, religije i medija na jednoj strani i dijalekta koji se koristi u svakodnevnom govoru s druge strane, a koji se u zemljama Magreba naziva dāriġa (Janković, 1963: 239). Klasičnu definiciju diglosije dao je američki lingvista Ferguson [Charles Albert Ferguson]. On tvrdi da je diglosija relativno stabilna jezička situacija u kojoj pored osnovnih dijalekata jezika (koji mogu uključivati standardni jezik ili regionalne standarde) postoji jedan vrlo divergentan, visoko kodifikovan (često gramatički složeniji idiom), koji je prenosilac velikog i značajnog korpusa pisane literature, bilo iz ranijeg perioda ili iz druge govorne zajednice, koji se uglavnom uči kroz formalno obrazovanje i koristi se za pisane i formalno izgovorene svrhe, ali ga jezička zajednica ne koristi ni u jednom svom delu u svakodnevnoj konverzaciji (Ferguson, 1959: 336). Međutim, Fergusonova definicija primenjena na arapski jezik ne odražava konstantan protok između dve varijante – modernog standardnog arapskog jezika i različitih regionalnih dijalekata. Pored toga, dolazilo je do jezičke interakcije usled kontakta između dve varijante s jedne strane, i između arapskog i stranog jezika (obično nekadašnjeg jezika kolonizatora, na primer francuskog) s druge (Boussofara-Omar, 2006: 637). Prema tome, u govornim zajednicama koriste se istovremeno dva različita varijeteta jednog istog jezika, od kojih se jedan može smatrati „višim“, a drugi „nižim“ varijetetom, zavisno od oblasti upotrebe. Tako kada govorimo o arapskom jeziku jedan varijetet je standardni (književni) jezik koji se koristi u zvaničnim situacijama kao što su televizijski ili radio program, književnost, predavanja, dok se drugi varijetet pak koristi u svakodnevnoj komunikaciji i koji obuhvata mnogobrojne kolokvijalne dijalekte, a to je zapravo „maternji jezik“ jedne zajednice (Tanasković i Mitrović, 2011: 13). Književni arapski jezik očuvan je u svim novoosvojenim oblastima tokom perioda koji je trajao više od jednog milenijuma, a promene je imao uglavnom u oblasti leksičkog sastava i frazeologije koja je obogaćena novim terminima i rečima, posebno iz oblasti nauke i života (Janković, 1963: 240; Anīs, 1984: 26), iako je, kao jedan od najznačajnijih jezika civilizacije, tokom svoje istorije pozajmljivao brojne reči drugim jezicima (turski, persijski, španski i mnogi drugi) (Frayha, 1980: 8).

Sa druge strane, mnogobrojni arapski dijalekti menjali su se vremenom kako prema književnom jeziku, tako i među sobom. Iako su mnogi dijalekti nastali tokom naseljavanja i osvajanja novih područja Severne Afrike u kontaktu sa lokalnim izvornim jezicima tih oblasti, intenzitet uticaja bio je različit, te su dijalekti nastavili

svoj samostalni razvoj. Za razliku od književnog arapskog jezika zasnovanog na Kuranu, koji je doživio promene uglavnom u oblasti leksičkog sastava i frazeologije obogaćene novim terminima i rečima, dijalekti su se koristili i koriste se u svakodnevnom životu i komunikaciji, a neretko i u značajnijim prilikama. Pored toga što su u stalnom kontaktu sa književnim jezikom, još intenzivnije se primećuje i kontakt sa stranim jezicima čiji je uticaj osetniji, s obzirom na to da dijalekti ne podležu nikakvoj standardizaciji koja bi usporila i umanjila ulazak pozajmljenica.

Arapski dijalekti se mogu podeliti na četiri osnovne grupe:

- 1) dijalekti Arabijskog poluostrva,
- 2) dijalekti Levanta i Mesopotamije,
- 3) dijalekti Egipta i Sudana i
- 4) zapadani dijalekti (dijalekti Magreba gde spadaju dijalekti Alžira, Maroka, Tunisa, Mauritanije i Libije) (Grande, 1998: 42).

Alžirski dijalekat pripada grupi zapadnih arapskih dijalekata koji se mogu podeliti u dve glavne grupe: predhilalske sedelačke dijalekte i hilalske (beduinske) dijalekte. Ruralni dijalekti severozapadnog Alžira, kao i okoline gradova Džidžel i Kolo na severoistoku Alžira, potiču još iz prve faze arapskih migracija (7. do 10. vek), te su bili pod velikim uticajem berberskog jezika. Nakon migracije plemena iz Južne Arabije ka Severnoj Africi u 11. veku, razvili su se hilalski dijalekti na severoistoku Alžira, istočni hilalski dijalekat na istoku Alžira (gradovi Setif, Msila, Džalfa), centralni hilalski dijalekat u centralnom u južnom Alžiru, a dijalekat plemena Maakil (*Banū Ma'qil*) na severozapadu Alžira. Kako Palva navodi, razlike između beduinskih dijalekata u Magrebu relativno su male. Tako na primer u Maakil i severnim hilalskim dijalektima za 3. lice jednine muškog roda dodaje se zamenički sufiks -h (na primer šuftah, dok bi na drugim arapskim dijalektima glasili šuftū) (Palva, 2006: 609).

Predhilalski dijalekti razvili su se kao rezultat migracije beduina, te su razlike između urbanog, ruralnog i beduinskog dijalekta postajale sve veće. Urbani predhilalski dijalekti u Alžiru rasprostranjeni su u primorskim gradovima Skikda, Džidžel, Dilis, Šeršel i Tenes, u unutrašnjosti u Konstantinu, Blidi i Milijani, a na zapadu Alžira u Tlemsenu, Oranu, Mostaganemu i Maskari. S obzirom da se predhilalski dijalekti mogu podeliti na istočne i zapadne, deo istočnog Alžira (pored Libije i Tunisa) pripada istočnoj grani i ima konzervativnu strukturu koje su uočljive iz nekih fonoloških karakteristika (Palva, 2006: 609).

Alžirski dijalekat formirao se nakon arapskih osvajanja novih teritorija gde su se uporedo sa književnim arapskim jezikom širili i dijalekti mnogobrojnih arapskih plemena, koji su bili izloženi brojnim promenama pod uticajem drugih jezika. Ekspanzija arapskog jezika i islama u 7. veku na sredozemnoj obali afričkog

kontinenta zatekla je oblasti naseljene pretežno berberskim plemenima. Arapski osvajači su tada prvenstveno naselili primorske gradove i plodne oblasti, kao i velike oaze i tom prilikom su dolazili u kontakt sa domaćim berberskim stanovništvom, dok su neka beduinska arapska plemena poput plemena El Šanba (*Al-Ša`ānba*) uspela da prodru u Saharu gde i danas žive. Stoga se alžirski dijalekat formirao od govornog arapskog jezika koji je postao dominantan i na koji su uticali berberski, ali i fenički i latinski jezik koji su takođe ostavili izvestan trag na ovaj dijalekat, što znači da se alžirski dijalekat razvijao i kao rezultat uzajamnog kontakta arapskog jezika sa lokalnim jezicima.

U tom periodu arapskim jezikom se mahom govorilo u gradovima gde su pored Arapa živeli i drugi narodi, dok su se u seoskim sredinama još uvek koristili dijalekti berberskog jezika. Kasniji istorijski događaji uticali su na dalji razvoj alžirskog dijalekta na koji su u dužem vremenskom periodu snažno delovali drugi jezici, posebno osmanski turski, španski i francuski (Завадовский, 1979: 11).

U današnje vreme mogu se uočiti razlike u narečjima između raznih oblasti, kao i između gradskog i seoskog stanovništva. Dakle, postoji relativno jasna razlika između alžirskih narečja, te tako prestonica Alžir ima svoj dijalekat koji se smatra prestižnim, u istočnim alžirskim provincijama se govori dijalekat sličan tuniskom, dok je govor na zapadu zemlje naročito sličan marokanskom dijalektu. S druge strane, govor u gradovima Setifu, Batni i Msili bliži je istočnim dijalektima arapskog jezika jer je očuvao izvorne reči i ima malo pozajmljenica. Neki dijalekti na istoku, kao što je onaj u oblasti oko grada Džidžel, ali i na zapadu Alžira, karakteristični su po mnoštvu turskih, španskih i berberskih reči. Međutim, najveći uticaj na govorni arapski jezik ostavili su osmanski turski i francuski jezik, pre svega zbog njihovog dugog prisustva u Alžiru, ali i zbog kolonijalne kulturne politike koju je sprovodila Francuska.

Poslednje decenije donele su u svetu, ali i u Alžiru ubrzan razvoj tehnologije, društvenih mreža, kablovske televizije što je dovelo kako do interakcije između standardnog književnog jezika i dijalekata s jedne strane, tako i između raznih dijalekata s druge strane. Stoga postoje gledišta da je oštra podela arapskog jezika na standardni klasični arapski jezik i dijalekte u suprotnosti sa lingvističkom stvarnošću jer te dve komponente arapskog jezika koegzistiraju i deluju uzajamno. Zbog toga je poput drugih arapskih dijalekata i alžirski dijalekat dobio na značaju jer se putem telefonskih poruka i društvenih mreža pojavljuje i kao medijum komunikacije paralelno sa književnim jezikom (Al Batal, 2018: 5-11).

2. Uticaj stranih jezika na alžirski dijalekat

2.1 Uticaj berberskog jezika

Još od praistorijskih vremena, Sever Afrike bio je naseljen autohtonim plemenima evropsko-mediteranskog porekla. Njihov naziv *Berberi* potiče iz rimskog perioda od naziva *Barbari* koji su Arapi promenili u reč *Barābira* od koje je pak nastao danas često korišćeni naziv. Međutim, u novije vreme se sve češće koristi i naziv *Imazigeni* koji potiče iz berberskog jezika i rasprostranjen je najviše među samim Berberima. Rimljani su imali i dva naziva za Berbere, prema načinu njihovog života i privređivanju: ratari koji su bili stalno nastanjeni na svojoj zemlji zvali su se *Mavari*, dok su nomadi bili *Numidi*. Imali su zajednički berberski jezik, ali sa mnoštvom dijalekata i taj jezik je sačuvan i do današnjih dana. Nakon arapskih osvajanja i dolaska Arapa na teritoriju Severne Afrike, došlo je do mešanja sa autohtonim stanovništvom, Berberima. Kako navodi istaknuti arapski lingvista Ibrahim Anis, između jezika osvajača i jezika domicilnog stanovništva uvek dolazi do jezičkog sukoba i borbe koja je u ovom slučaju rezultirala dominacijom arapskog jezika koji je potisnuo do tada preovlađujuće berberske dijalekte (Anīs, 1984: 23; Vimer i Tileman, 1984: 53-54). Nakon islamskog osvajanja, arapski jezik je stigao u novoosvojene oblasti u dva različita oblika: kao jezik književnosti i Kurana i kao govorni jezik različitih arapskih plemena. Dok je književni arapski jezik pretrpeo manje promene, govorni jezik poprimio je posebne oblike u različitim arapskim sredinama (Anīs, 1984: 26-27). S druge strane, arapski dijalekti su u osvojenim delovima Alžira došli u kontakt sa berberskim dijalektima i nakon dugih procesa i viševjekovnog suživota arapski jezik je preuzeo primat, jer je bio jezik administracije. Inače, berberski jezik je još u srednjem veku bio korišćen u nastavi arapskog kako bi učenici bolje shvatili islam, a samim tim dobili i bolji posao u državnoj službi (Đorđević, 2024: 95-97). Alžirski dijalekat arapskog vremenom je nastavio da se razvija, ali uz izvesne razlike u određenim sredinama, pri čemu je preuzeo brojne reči iz berberskog jezika i tako pozajmljenicama iz različitih oblasti života (uglavnom seoskog) obogatio u prvom redu leksički fond.

Bez obzira na prodor arapskog jezika, berberski jezik je opstao i koristi se u svakodnevnom govoru paralelno sa alžirskim dijalektom arapskog jezika, isključivo u regionu Kabilija i u nekim udaljenim područjima u Sahari, dok je jezik obrazovanja i zvaničnih institucija i u tim oblastima književni arapski jezik. Treba napomenuti da se posebno u ruralnim sredinama na planini Džurdžura (*Ġibāl Ġurġura*) govori isključivo kabilski dijalekat berberskog jezika. S druge strane, mnogi Berberi u Alžiru koji više ne govore berberskim jezikom, pripadnost svom narodu iskazuju tradicionalnim berberskim pozdravom *Azūl falāwīn* (dobar dan) nakon čega nastavljaju razgovor na arapskom jeziku. Što se tiče reči koje označavaju hranu i namirnice, kuskus (*ksks*) je svakako najpoznatija i najrasprostranjenija reč berberskog

porekla koja se raširila u celom Magrebu, čije je nacionalne kuhinje postao simbol, te je ta reč postala jedna od najznačajnijih berberskih reči koje su preko arapskog ušle u gotovo sve veće jezike sveta. U korpusu navedenih reči koje označavaju životinje, interesantno je napomenuti da se neke berberske reči poput *fakrūn* (kornjača), *‘agūn* (nem), *gnīn* (zec) i mnoge druge koriste u gotovo celom Alžiru, dok su reči *amšīš* (mačka) i *ağyūl* (magarac) karakteristične za oblast Kabilija čije je stanovništvo mahom berberskog porekla.

U tabeli su navedene pozajmljenice berberskog porekla koje su u velikoj meri vezane za seoski način života: hrana i piće (kuskus, špargla - *skkūm*, divlje jagode - *sāsnū*), zatim tu je i velika grupa reči koje označavaju životinje (koza - *‘atrūs*, magarac - *ağyūl*, mačka - *amšīš*, zec - *gnīn*, kornjača - *fakrūn*, leptir - *farṭaṭū*, bubašvaba - *garlū*, gušter gekon - *zurzūmiyya*, puž - *ağūlāl*), a tu si razni izrazi koji pripadaju svakodnevnom životu (gospođa - *lālā*, gospodin - *dādā*, malo dete - *yišīr*, devojka - *šīra*), kao i neki pridevi poput ćelav - *farṭās*, nem - *‘agūn*, brži - *azrab*.

Tabela br. 1

Neki od primera reči koje su iz berberskog ušle u alžirski arapski jezik
(Noureddine 2014: 78)

Berberske reči u alžirskom	Književni arapski	Srpski
لالة (lālā)	سيدة (sayyida)	gospođa
دادا (dādā)	سيد (sayyid)	gospodin
يشير (yišīr)	طفل صغير (ṭifl ṣağīr)	malo dete
شيرة (šīra)	فتاة (fatā)	devojka
شلاغم (šlāgam)	شوارب (šawārib)	brkovi
فرطاس (farṭās)	أصلع (aṣla‘)	ćelav
عفون (‘agūn)	أبكم (abkam)	nem
أزرب (azrab)	أسرع (asra‘)	brži
تويزا (twīzā)	تضامن (taḍāmūn)	solidarnost
تاغيولت (tāgyūlt)	حماقة (ḥamāqa)	glupost
أغيول (ağyūl)	حمار (ḥimār)	magarac
أمشيش (amšīš)	قطعة (qiṭṭa)	mačka
قنين (gnīn)	أرنب (arnab)	zec
فكرون (fakrūn)	سلحفاة (sulḥafā)	kornjača
فرططو (farṭaṭū)	فراشة (farāša)	leptir
قرلو (garlū)	صرصور (ṣurṣūr)	bubašvaba
زرزومية (zurzūmiyya)	سحلية (siḥliyya)	gušter gekon
أغولال (ağūlāl)	حلزون (ḥalazūn)	puž
عتروس (‘atrūs)	ماعز (mā‘iz)	domaća koza
ساسنو (sāsnū)	قطلب عتكولي (qaṭlab ‘utkūlī)	divlje jagode
سكوم (skkūm)	هليون (hilyawn)	špargla

2.2 Uticaj španskog jezika

Već od 14. veka doseljavali su se muslimani u Severnu Afriku emigrirajući iz Arapske Španije pod pritiskom rekonkiste. Raniji doseljenici govorili su andaluzijskim dijalektom arapskog jezika, ali su postepeno usvajali osobine lokalnog govora. Krajem 15. veka velika kolonijalna sila Španija postala je opasnost za zemlje Severne Afrike. Naime, nakon ujedinjenja Španije za vreme kralja Ferdinanda II (Fernando II de Aragón) i kraljice Izabele (Isabel I de Castilla), 1492. godine osvojeno je i poslednje islamsko utvrđenje u Andaluziji, Granada. To je dovelo do velikog progona arapskog stanovništva, kada je oko milion muslimana krenulo ka obalama Severne Afrike. Njihovim doseljavanjem obnovljeni su mnogi severnoafrički gradovi koji su bili napušteni još u 8. veku, kao što su Mostaganem, Šeršel, Kolo, Oran i grad Alžir. Pored Arapa, među izgnanicima se nalazio i veliki broj jevrejskih trgovaca i zanatlija što je znatno uticalo na procvat tih oblasti (Kurten, 2005: 234).

Međutim, Španci su već početkom 16. veka započeli borbu na obalama Arapskog Magreba. Cilj je bio osvajanje i zauzimanje njihovih gradova, luka i utvrđenja, kao i pokoravanje muslimana i njihovo pokrštavanje. Godine 1505. španska armada je krenula ka obalama Alžira i počela da zauzima gradove Mers el Kebir, Oran, a zatim Bedžaju i Anabu, dok je grad Alžir bio pod stalnom opsadom. Stoga su stanovnici odlučili da pozovu u pomoć braću Oruča (Oruç Reis) i Hajrudina Barbarosu (Barbaros Hayrettin Paşa). Uz podršku turskog sultana Selima I (Yavuz Sultan Selim) oni su uspeali da poraze i proteraju Špance iz svih alžirskih gradova osim Orana (Pečar, 1959: 308-309).

Prisustvo Španije imalo je veliki uticaj i ostavilo jasan trag na alžirski dijalekat, posebno na zapadnoj obali Alžira i gradu Oranu, koji je bio španska kolonija od 1509. do 1792. godine. Inače, Alžir i Španija su delili zajedničke kulturne veze, kao i trgovinske odnose još iz vremena muslimanske vladavine Španijom. Iz tog razloga u zapadnim alžirskim pokrajinama postoji znatno veći broj reči španskog porekla, za razliku od drugih oblasti.

Početkom 17. veka došlo je i do druge velike migracije španskih muslimana (Mavara) koji su tada izgnani govoreći već samo španskim jezikom, te su širili uticaj španskog odakle su potekle brojne pozajmljenice (Завадовский, 1979: 19). Andaluziju je tada u drugom talasu napustio veliki broj arapskog stanovništva (oko 270.000), koji se uputio ka severu Afrike, te su i oni tako u Alžir sa sobom doneli brojne španske reči koje su postale deo alžirskog dijalekta. Većina ovih reči španskog porekla se koristi u gotovo celom Alžiru, dok se neke, poput reči *sqwīla* (škola), koriste uglavnom u Oranu i okolini.

Treba napomenuti da je veliki broj reči koje su stigle u alžirski dijalekat iz španskog, ali i francuskog jezika, zapravo poreklom iz latinskog jezika. Naime, u

Španiji je dolazilo do kontakta između arapskog stanovništva, hrišćana i Jevreja i taj leksički fond iz Andaluzije i drugih španskih regiona stiće će do Alžira tokom migracija proteranog stanovništva početkom 16. veka (Noureddine, 81: 2014). Alžirski dijalekt arapskog jezika obogatio se pod uticajem španskog jezika koji je ostavio veliki trag, posebno u zapadnim oblastima Alžira.

Primeri pozajmljenica iz španskog jezika navedeni u tabeli na kraju ovog odeljka mogu se svrstati u nekoliko kategorija: jelo (krompir - *baṭāṭā*), pokućstvo (koliba - *brrāka*, kuhinja - *kūzīna*, četka - *šīta*, korpa - *kanāsta*, čebe - *kubīrta*), odeća i obuća (majica - *triko*, haljina - *ropa*, letnje sandale - *šandāl*, kaput - *kabūt*, maramica - *sīrbītā*), zanimanja (advokat - *būgātū*), a navedeni su i razni izrazi za ustanove (škola - *sqwīla*, bolnica - *sbīṭār*) i reči iz svakodnevnog života (mesto - *blāsa*, sedmica - *simāna*, broj - *nūmrū*, zabava - *fīšṭa*, novac - *šūrdī*, plata - *bāga*, želja - *gāna*, sreća - *swīrtī*, nesreća - *mīzīriyya*, greška - *fālṭa*, brod - *bābūr*, ruševina - *rwīna*).

Tabela br.2

Neki od primera reči koje su putem španskog ušle u alžirski arapski jezik
(Noureddine 2014: 81-82)

Španska reč u alžirskom	Književni arapski	Srpski
سقوية (sqwīla)	مدرسة (madrasa)	škola
سبيطار (sbīṭār)	مستشفى (mustašfa)	bolnica
كوزينة (kūzīna)	مطبخ (maṭbaḥ)	kuhinja
طراباندو (ṭrābāndū)	سوق السلع المستعملة (sūq al-sila' al-musta'mala)	buvljak
بطاطا (baṭāṭā)	بطاطس (baṭāṭis)	krompir
بلاصة (blāsa)	مكان (makān)	mesto
بركة (brrāka)	كوخ (kūḥ)	koliba
سمانة (simāna)	أسبوع (usbū')	sedmica (nedelja)
نومرو (nūmrū)	رقم (raqam)	broj
فيشة (fīšṭa)	حفلة (ḥafla)	zabava
صندالة (šandāla)	نعل صيفي (ni'l šayfī)	letnje sandale
روية (ropa)	فستان (fustān)	haljina
كبوت (kabūt)	معطف (mi'taf)	kaput
تريكو (triko)	خيل (ḥay'al)	majica
سيربيتا (sīrbītā)	منديل (mindīl)	maramica
شيتة (šīta)	فرشاة (furšā)	četka
كناستة (kanāsta)	سلة (salla)	korpa
كبيرتة (kubīrta)	بطانية (baṭāniyya)	čebe
بابور (bābūr)	سفينة (safina)	brod
صوردي (šūrdī)	نقود (nuqūd)	novac
بافة (bāga)	راتب (rātīb)	plata
بوقاطو (būgātū)	محامي (muḥāmī)	advokat

قانة (gāna)	رغبة (raġba)	želja
ميزيرية (mīzīriyya)	بؤس (bu's)	nesreća, beda
سويرتي (swīrtī)	سعادة (sa'āda)	sreća
فالطة (fālṭa)	خطأ (ḥaṭa')	greška
بوهو (būhū)	بومة (būma)	sova
طماطش (ṭamātiš)	طماطم (ṭamāṭim)	paradajz
روينة (rwīna)	خراب (ḥarāb)	ruševina

2.3 Uticaj osmanskog turskog jezika

Osmanska vladavina u Alžiru trajala je puna tri veka i tako ostavila dubok trag u istoriji zemlje. Međutim, istorijska veza između Alžira i Osmanskog carstva bila je zasnovana na dobrovoljnoj bazi jer su stanovnici alžirskih gradova bili prinuđeni da zatraže zaštitu i pomoć od braće Barbarosa kako bi se zaustavio prodor Španije u Severnu Afriku.

Braća Oruč i Hajrudin Barbarosa su se u to vreme bavili gusarenjem u zapadnom Sredozemlju, i to uglavnom protiv hrišćanskih pomorskih sila. Kako bi mogli da pariraju španskoj vojsci, morali su da obezbede podršku i međunarodnu zaštitu neke od velikih sila. Pomoć u borbi protiv španskih osvajača obezbedio im je osmanski sultan Selim I Hajrudin Barbarosa je stoga 1518. godine dobio titulu paše, a potom je imenovan za prvog beglerbega² u Alžiru. Pored toga, sultan Selim I uputio je i znatnu, kako vojnu, tako i finansijsku pomoć, što je bilo presudno za održavanje Hajrudina na vlasti. Na taj način je uspostavljena osmanska vlast koja je trajala sve do francuske kolonizacije Alžira 1830. godine (Remon, 2002: 491).

Alžir je tako postao centar nove pomorske sile – Osmanske imperije. Sa alžirskih obala organizovani su gusarski poduhvati, a takođe su upravo afričke obale bile uporište najvećih janičarskih snaga van Carigrada koje su kontrolisale Magreb. Na sam Alžir i njegov razvoj u tom periodu svakako je presudnu ulogu imalo sizerenstvo³ Osmanskog carstva, ali se isto tako mora imati u vidu da je i Alžir uticao na razvoj događaja u zapadnom Mediteranu gde su doveli Osmansko carstvo do samih granica Španije.

Može se reći da je Alžir bio delimično autonomna osmanska provincija gde je sistem uprave preuzet iz drugih provincija Imperije. Administrativna podela koja potiče iz 16. stoleća, učvrstila se u 18. veku i tako je pod Osmanskim halifatom Alžir

² Beglerbeg (tur. *Beylerbeyi*) je titula koju su nosili namesnici ejaleta, pašaluka, odnosno beglerbegluka u Osmanskoj imperiji.

³ Sizerenstvo (franc. *suzeraineté*) je termin za odnos u kome vladar ili država imaju pravo da naplaćuju danak od drugog vladara ili države, tj. da u određenoj meri upravljaju njihovim spoljnim poslovima.

razvio administrativni aparat i državne institucije koje su se održale i tokom francuske kolonizacije. Otuda veliki broj reči preuzetih iz turskog jezika vezanih za administraciju, vojnu organizaciju i upravu. Neke reči koje su i danas u upotrebi nastale su od arapskog korena dodavanjem karakterističnih turskih nastavaka (od kojih je najfrekventniji **-ci**)⁴ i uglavnom se koriste za označavanje zanimnja. Inače, turski nastavak **-ci** se javlja i u turcizmima srpskog jezika u obliku **-džija**, gde takođe ima značenje zanimanja (sajdžija, abadžija, jorgandžija), a prisutan je i u još nekim arapskim dijalektima poput tuniskog, egipatskog i drugih (Bugarski, 2008: 116). Može se reći da je nastavak **-ci** dosta zastupljen i produktivan u alžirskom dijalektu (*-niswāṅṅī*-ženskaroš, *-pūstāḡī* - poštar), kao što je to i u srpskom jeziku, ali i u još nekim arapskim dijalektima. Neke od spomenutih pozajmljenica (*qmārḡī*, *ḥaznāḡī*, *qahwāḡī*, *sā'ālḡī*...) prošle su proces koji bi se mogao nazvati dvostrukim pozajmljivanjem, jer su prvo ušle u turski jezik iz arapskog, tamo se adaptirale, pa opet ušle u arapski, odnosno alžirski dijalekat kao sistemski deo arapskog jezičkog kontinuuma.

Međutim, Turci su, za razliku od drugih okupatora, dozvolili negovanje alžirskih običaja i tradicije. Zato se smatra da je Alžir zahvaljujući Osmanskom carstvu uspeo da sačuva svoj nacionalni identitet čiji su faktori arapski jezik i islam, kao i da dobije granice koje su i danas aktuelne. S druge strane, književni arapski jezik se sačuvao najviše kroz verske škole čime se negovao klasični arapski jezik. Tokom osmanske epohe najznačajnija dela bila su iz oblasti fikha, hadisa, tevhida i sufizma (Hurani, 2016: 297-298).

Inače, navedene reči turskog porekla u alžirskom dijalektu pripadaju sledećim značenjskim grupama: jelo i piće (patlidžan *-braniyya*, zimnica *-tūršī*, burek *-būrāk*, boza *-būza*⁵), kuća i pokućstvo (tanjir *-ṭabsī*, čajnik *-baqrāḡ*, papir *-kāḡiṭ*), odeća i nakit (papuče *-bāšmāq*, čarape *-tqāšīr*, minduše *-mangaša*), zanimanja (guverner *-ḥaznāḡī*, kafedžija *-qahwāḡī*, časovničar *-sā'ālḡī*⁶), a tu su i razni izrazi (možda *-balāk*, javni *-bāylak*, tuča *-batintī*).

⁴ Ovaj sufiks ima sledeće varijante, koje se koriste u skladu sa fonetskim pravilima u turskom jeziku: *-ci/ci/cu/cü/či/çi/çu/çü*.

⁵ Dok ovom rečju kod nas označava osvežavajuće bezalkoholno piće, u Alžiru se koristi za sladoled.

⁶ Treba napomenuti da je osnova reči ساعالي adaptirana reč iz persijskog jezika koja je ušla preko turskog i ima nastavak *-ci*.

Tabela br. 3

Primeri frekventnih reči koje su iz turskog (osmanskog) ušle u alžirski arapski jezik
(Noureddine 2014: 80)

Turska reč u alžirskom	Književni arapski	Srpski
كاغط (kāḡiṭ)	ورقة (waraqa)	papir
منقشة (mangaša)	قرط (qurṭ)	minduša
بالة (bāla)	مجرة (miğrafa)	lopata
طبسي (ṭabsī)	صحن (ṣaḥn)	tanjir
بقراج (baqrāḡ)	غلاية (ḡalāyya)	čajnik
زرده (zarda)	وليمة (walīma)	gozba
طورشي (ṭūršī)	مؤونة الشتاء (ma'ūnat al-šitā')	zimnica
بوزة (būza)	مئلوجات (maṭlūḡāt)	sladoled
بوراك (būrāk)	بوريك (būrīk)	burek
برنية (braniyya)	بادنجان (bādingān)	patlidžan
زوالي (zawālī)	فقير (faqīr)	siromah
سكارجي (sukārḡī)	سكران (sagrān)	pijanica
قمارجي (qmārḡī)	مقامر (muqāmīr)	kockar
خزناجي (ḡaznāḡī)	الرئيس المدير (al-ra'īs al-mudīr)	guverner
قهواجي (qahwāḡī)	نادل (nādīl)	kafedžija
ساعالجي (sā'ālḡī)	ساعاتي (sā'ātī)	časovničar
باشماق (bāšmaq)	حذاء الوضوء (ḡidā' al-wuḡū')	papuča za abdest
بابوش (bābūš)	خف (ḡuff)	ženske papuča
تقاشير (tqāšīr)	جوارب (ḡawārib)	čarape
بلاك (balāk)	رئما (rubbamā)	možda
بايلك (bāylak)	عام ('āmm)	javni
بتنتي (batintī)	صراع (širā')	tuča, haos

2.4 Uticaj francuskog jezika

Osmanska imperija je u 19. veku pokazivala znake slabosti koji su se odrazili i u zemljama pod njihovom vlašću. Arapski svet je stoga postao plen evropskih država koje su postale velike kolonijalne imperije.

Godine 1830. francuski kolonizatori su krenuli u pohod na Alžir: zauzeli su primorske gradove Alžira, dok su u unutrašnjosti zemlje naišli na snažan otpor lokalnih plemena (Кобищанов, 1987: 154). Brojni su bili motivi koji su doveli do francuskog osvajanja Alžira, iako je čuveni *dogadaj sa lepezom*, kada je dej Husein (Al-dāy Ḥusayn) zakačio lepezom francuskog konzula, bio opravdanje za francusku objavu rata. Međutim, razlozi za osvajanje bili su mnogo dublji. Pored dugovanja za kupljeno žito, Francuska je nameravala da zagospodari prirodnim resursima Alžira –

zemljom, vinogradima, rudnicima i zlatom, te da zadobije novo tržište. Takođe su i verski motivi bili presudni, budući da je hrišćanska Francuska bila veliki protivnik Osmanskog carstva čija je Alžir bio provincija (al-Šalābī, 2019: 263-276).

Francuska je započela svoju invaziju 14. juna 1830. godine, nakon čega su ubrzo osvojili grad Alžir i priobalni pojas, ali su se ujedno i suočili sa pobunama i ustancima, te se može reći da je tokom čitavog perioda kolonizacije koja je trajala 132 godine bilo sistematski organizovanog otpora. Sukob sa okupatorom kulminirao je narodnooslobodilačkom borbom koja je trajala od 1954. do 1962. godine i završila se sticanjem nezavisnosti Alžira.

Ono što je obeležilo samu francusku kolonijalnu eksploataciju je specifični doseljenički karakter kolonizacije. Evropsko, odnosno francusko stanovništvo je pre početka revolucije bilo veoma brojno (oko milion stanovnika), i to je bio posebno privilegovani sloj u odnosu na domicilno stanovništvo koje je konstantno bilo izloženo represalijama i podređeno u svim segmentima života – ekonomiji, politici, kulturi (Потёмкин, 1978: 132). Posebna specifičnost francuske kolonizacije je i brojna emigracija u Francuskoj (oko 2.000.000 Alžiraca u periodu od 1914. do 1954. godine), koja je takođe imala veliki uticaj na alžirski dijalekat (Henry, 2006: 55). Posebno mesto tokom francuske okupacije zauzimao je kulturni i verski vid kolonijalizma koji je bio naročito izražen prema arapskom jeziku i islamskoj veri, stubovima nacionalnog identiteta arapskog i muslimanskog naroda na teritoriji Alžira. Francuska vlast je bila protiv osnivanja škola arapskog jezika, a 1938. godine književni arapski jezik proglašen je stranim jezikom u Alžiru, dok je francuski postao zvanični jezik, što je trajalo do proglašenja nezavisnosti Alžira 1962. godine. Ipak, uz francuski jezik koji se koristio u službenoj komunikaciji, postojali su i lokalni arapski dijalekti koji su pri tome preuzeli veliki broj francuskih reči.

Sticanjem nezavisnosti nakon narodnooslobodilačke revolucije bilo je neophodno sprovesti arabizaciju u obrazovanju i kulturi, devastiranim segmentima vreme kolonijalne vladavine. Činjenica je da je u zemlji do tada bilo čak 85% nepismenog stanovništva, kao i da se arapski jezik nije učio u školama, te je postavljeno pitanje neophodnosti arabizacije. Tu je islamska ulema dobila veliku ulogu gde je dominirao verski faktor, te je politika arabizacije za njih uglavnom značila islamizaciju. Iako je krajem 20. veka zakonom najavljena totalna arabizacija, postojali su problemi kako sa izborom najlegitimnijeg jezika, tako i sa stavom nekih lingvista koji su bili za institucionalno priznavanje alžirskih dijalekata. Iako je francuski jezik dobio status stranog jezika, njegov uticaj bio je veoma značajan, i kao rezultat toga u alžirskom dijalektu postoje mnoge reči francuskog porekla (Đikić, 1975: 27-28; Henry, 2006: 55-56).

Jedan broj navedenih pozajmljenica iz francuskog jezika pripada grupi reči koje se koriste u različitim sferama svakodnevnog života, kao što su hrana i piće (hleb - *bagīṭa*, sir - *frūmāḡ*, piće - *būysūn*), zatim odeća i toaleta (ranac - *muzīt*, jakna - *wīsta*, kravata - *grāwāṭa*, friziranje - *kawāfūr*, krema - *fūrmādā*), kuća i pokućstvo (stan - *bārtmā*, mansarda - *garrīṭa*, garaža - *garāḡ*, bašta - *ḡārda*, česma - *rubīnī*, kapija - *pūrṭāy*, orman - *plākar*, ručna kolica - *barwiṭṭa*, automobil - *tūnūbīl*, viljuška - *faršīṭa*, medalja - *midāya*, olovka - *stīlū*) i zanimanja (radnik - *zūfrī*, vozač - *šūfīr*), kao i vojni i policijski činovi (pukovnik - *kūlūnīl*, narednik - *šārgān*). Lista obuhvata i mnoge izraze iz drugih oblasti kao što je na primer vojska i policija (rat - *gīrra*, kasarna - *kazīrna*, bomba - *būmba*, zatvorska ćelija - *silūn*, policija - *pūlisiyya*). napomenuti da neki Alžirci još uvek koriste francuske izraze za čestitanje praznika koji kulturološki nisu svojstveni islamskom svetu, kao što su Nova godina (*Bonne année*), rođendan (*Joyeux anniversaire*), dok novije generacije sve češće čestitaju na engleskom ili književnom arapskom jeziku.

Tabela br. 4

Neki od primera reči koje su iz francuskog ušle u alžirski arapski jezik
(Nouredine 2014: 83-86;)

Francuska reč u alžirskom	Književni arapski	Srpski
بارتما (bārtmā)	شقة (šaqqā)	stan
قريبة (garrīṭa)	سندرة (sandra)	mansarda
بلكون (balkūn)	شرفة (šurfa)	terasa
پورطاي (pūrṭāy)	بوابة (bawāba)	kapija
جاردة (ḡārda)	فناء (fanā')	bašta
ربيني (rubīnī)	حنفية (ḥanafiyya)	česma
برويطة (barwiṭṭa)	عجلة اليد ('aḡalat al-yad)	ručna kolica
قراج (garāḡ)	مرأب (mar'ab)	garaža
تونوبل (tūnūbīl)	سيارة (sayyāra)	automobil
تران (trān)	قطار (qitār)	voz
بيرو (bīrū)	مكتب (maktab)	kancelarija
پلاكر (plākar)	دولاب (dūlāb)	orman
بانكة (banka)	مصرف (mašraf)	banka
امباساد (ambāsad)	سفارة (sifāra)	ambasada
تريسييتي (trīsītī)	كهرباء (kahrabā')	struja
فرشيطة (faršīṭa)	شوكة (šawka)	viljuška
طابله (tābla)	طاولة (tāwila)	sto
باسبور (bāsbūr)	جواز السفر (ḡawāz al-safar)	pasos
مداية (midāya)	رصيعة (raṣī'a)	medalja
براسلي (brāslī)	سوار (siwār)	narukvica
سوفينير (sūfīnīr)	تذكّار (tidkār)	suvenir
سنيلو (stīlū)	قلم (qalam)	olovka

تيكي (tīkī)	تذكرة (taḍkara)	karta
بويسون (būysūn)	مشروب (mašrūb)	piće
بقيطة (bagīṭa)	خبز (ḥubz)	hleb (baget)
فروماج (frūmāḡ)	جبن (ḡubn)	sir
كانيطة (kānīṭa)	عبوة المشروبات (‘ubuwwat al-mašrūbāt)	konzerva
مزيت (muzīt)	حقيبة (ḥaqība)	ranac
ويستة (wīsta)	سترة (sutra)	jakna
قراوطة (grāwāṭa)	ربطة العنق (rabṭat al-‘unuq)	kravata
كوافور (kawāfūr)	تسريحة الشعر (tasrīḥat al-ša‘r)	friziranje
فورمادا (fūrmādā)	مرهم (marham)	krema
قيررة (ḡirra)	حرب (ḥarb)	rat
كزيرنة (kazīrna)	تكنة (tukna)	kasarna
صارجان (ṣārḡān)	رفيب (raqīb)	narednik
كولونيل (kūlūnīl)	عقيد (‘aqīd)	pukovnik
زوفري (zūfrī)	عامل (‘āmil)	radnik
شوفير (šūfir)	سائق (sā‘iq)	vozač
بومبة (būmba)	قنبلة (qunbula)	bomba
سلون (silūn)	زنزانة (zinzāna)	zatvorska ćelija
پوليسية (pūlisiyya)	شرطة (šurṭa)	policija
برطاج (bartāḡ)	شارك (šārak)	podeliti
باسكو (bāskū)	لان (lianna)	zato što
إنتيك (intīk)	حسناً (ḥasanan)	dobro
نورمال (nūrmāl)	عادة (‘ādatan)	normalno
باركزامبل (bārkzāmbī)	على سبيل المثال (‘ala sabīl al-mīṭāl)	na primer
جامي (ḡāmī)	أبدأ (abadan)	nikad

Zaključak

Alžirski dijalekat formirao se u 8. veku oslanjajući se na govorni arapski jezik koji je nakon arapskih osvajanja bio prvobitno pod uticajem berberskog jezika. Tada je u oblastima koje su naseljavali Berberi i, u manjoj meri, Feničani, došlo do njihovog mešanja sa maternjim govornicima arapskog jezika pri čemu je arapski jezik preuzeo dominaciju i tada je usvojio veliki broj berberskih reči kao i gramatičkih pravila. Prolazeći kroz razne istorijske periode alžirski dijalekat bio je pod uticajem jezika koji su uticali na ovu oblast od 16. veka, posebno španskog, osmanskog turskog i kasnije francuskog. Dakle, alžirski dijalekat nastao je kao rezultat uzajamne interakcije arapskih dijalekata sa lokalnim jezicima kao i sa jezicima kolonijalnih sila koje su gospodarile Alžirom. Pri tome, usvojen je ogroman broj pozajmljenica koje su obogatile leksički fond govornog arapskog jezika.

I ovlašno proučavanje pozajmljenica u alžirskom dijalektu iz kulturološke perspektive jasno prikazuje bogate slojeve istorije tog podneblja. Zbog toga se uočava

da su pozajmljenice iz berberskog, koje se prvenstveno vezuju za seoski način života, počev od jela kao što je kuskus, preko naziva velikog broja životinja, i danas u upotrebi. Što se španskog jezika tiče, nove reči su dolazile u talasima tokom velikih migracija arapskog stanovništva, Jevreja i hrišćana, i tu dominiraju pozajmljenice iz svakodnevnog života. Tu su nazivi za hranu i pokućstvo, zatim značajan broj reči za obuću i odeću, kao i nazivi ustanova, a potom i razni drugi izrazi.

Dolaskom Turaka Osmanlija u Alžir, pojavile su se dve nove etničke grupe - Turci i Kulugli⁷, što je imalo veliki uticaj na kulturu i jezik, Značajan korpus reči turskog porekla u alžirskom dijalektu označava jelo i piće, kuću i pokućstvo, odeću i nakit, dok posebno mesto zauzimaju reči koje označavaju zanimanja, slično turcizmima u srpskom jeziku. Ipak, mnoge pozajmljenice koje su bile vezane za politički i vojni život osmanskog perioda danas nisu aktuelne, već su zastarele i izašle iz upotrebe, osim kada se govori o tom istorijskom periodu (*yoldaş, dāy...*).

Francuska kolonizacija je ostavila najdublji trag u alžirskom dijalektu, jer je francuski jezik dugo bio službeni jezik Alžira (a i u današnje vreme je jezik prestiža, tj. visokog obrazovanja, premda engleski preuzima primat), te su mnoge francuske reči postale deo dijalekta. To su uglavnom bile pozajmljenice iz svakodnevnog života vezane za jelo i piće, kuću i pokućstvo, zanimanja, a naročito za vojsku, policiju i administraciju.

Može se zaključiti da se domen upotrebe govornog arapskog jezika u Alžiru proširio kao što je slučaj i u većini arapskih zemalja. Tako se alžirski dijalekat, pored korišćenja u svakodnevnom životu u kući i na ulici, sa razvojem tehnologije upotrebljava i u televizijskim raspravama i intervjuima, političkim govorima, a takođe i na društvenim mrežama, kao i putem telefonskih poruka. Zbog svega navedenog, ovaj rad bi trebalo da bude osnova za neka buduća istraživanja kao što su na primer anglicizmi koji sve više imaju upliva u alžirskom dijalektu, zatim poređenje turcizama u srpskom jeziku i alžirskom dijalektu, a tu je svakako i nezaobilazno korišćenje govornog jezika u sredstvima javnog informisanja u Alžiru.

⁷ Kulugli (typ. Kuloğlu) – u Magrebu, potomci iz mešovitog braka, između Turaka i arapskih žena.

Literatura

- Бугарски, Р. (2008). *Увод у општу лингвистику*. Београд: Завод за уџбенике.
- Вимер, Х., & Тилеман Ј. Х. (1984). *Алжир*. Београд: Југословенска ревија.
- Гранде, Б. М. (1998). *Введение в сравнительное изучение семитских языков*. Москва: Восточная литература.
- Ђикић, О. (1975). *Демократска Народна Република Алжир*. Београд: Рад.
- Ђорђевић, Д. (2024). *Увод у класичну арапску лексикографију (VIII-XVIII век)*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Завадовский, Ю. Н. (1979). *Тунисский диалект арабского языка*. Москва: Наука.
- Јанковић, С. (1963). *Око диглосије у арапском*. Сарајево: Филозофски факултет.
- Кобищанов, Ю. М. (1987). *История распространения ислама в Африке*. Москва: Наука.
- Куртен, Ф., Фајерман, С., Томпсон, Л., Вансина, Ј. (2005). *Историја Африке*. Београд: Clío.
- Митровић, А. & Танасковић, Д. (2011). *Граматика арапског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Печар, З. (1959). *Алжир*. Београд: Култура.
- Потёмкин, Ю. В. (1978). *Алжир: проблемы развития*. Москва: Наука.
- Ремон, А. (2002). *Арапске провинције (XVI-XVIII век)*. У: Мантран, Робер (уредник), *Историја Османског царства, (411-508)*. Београд: Clío.
- Танасковић, Д. (1982). *Арапски језик у савременом Тунису (Диглосија и Билингвизам)*. Београд: Филолошки факултет.
- Хурани, А. (2016). *Историја арапских народа*. Београд: Clío.
- Anīs, I. (1984). *Fī al-lahaġāt al-‘arabiyya*. Al-Qāhira: Maktabat al-Anġlū al-Miṣriyya.
- Aline, N. (2021). *Algerian Arabic: all in one learning book*. www.summerytouch.com.
- Batal (-al), M. (2018). *Arabic as One Language*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Bousmat, A. & Nadjemi, A. (2021/2022). *Linguistic Borrowing from French into Spoken Algerian Arabic by Adults, Case of Study*. Adrar: Ahmed Draia University – Department of Arts and English Language.
- Boussofara-Omar, N. (2006). У: К. Versteegh (уредник), *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, Volume 1, (634). Leiden, Boston: Brill.
- Ferguson, C. A. (1959). Diglossia. *Word*, 15, (336).
- Frayḥa, A. (1980). *Fī al-luġa al-‘arabiyya wa ba‘ḍ muškilātihā*. Bayrūt: Dār al-nahār li al-našr.

- Henry, J. G. (2006). Algeria: Modern Arabization of Algeria and Algerian sociolinguistics, У: К. Versteegh (уредник), *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, Volume 1, (55-56). Leiden, Boston: Brill.
- Noureddine, G. (2014). On Lexical Borrowing in some Algerian Arabic Dialects, У: *Cahiers de Linguistique et Didactique*, Numéro 5. Oran.
- Palva, H (2006). H. Palva. Dialects: Classification, У: К. Versteegh (уредник), *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*, Volume 1, (609-610). Leiden, Boston: Brill.
- Şalābī (-al) ‘A. M. M. (2019). *Kifāh al-ša‘b al-ğazā’irī dīdd al-ihtilāl al-faransī*. Bayrūt: Dār al-ma‘rifa.
- Al-Kalimāt al-faransiyya fī al-lahğā al-ğazā’iriyya. *Muntadiyāt al-Şāmil*. Dostupno preko: <https://www.eshamel.net/vb/t18033.html> [17.3.2022]
- Algerian Arabic Dictionary. *Mo3jam*. Dostupno preko: <https://en.mo3jam.com/dialect/Algerian/words/%DA%AF> [25.07.2024]
- Būrnān, Y. (2018, December 20). Al-Lahğā al-ğazā’iriyya wa al-luğā al-‘arabiyya.. taqārūb am tabā‘ud. *Al-‘Ayn al-Iḥbārīyya*. Duostupeno preko: <https://al-ain.com/article/algerian-accent-arabic> [17.3.2022]
- Lahğā ġazā’iriyya. *Al-Ma‘rifa*. Dostupno preko: https://www.marefa.org/%D9%84%D9%87%D8%AC%D8%A9_%D8%AC%D8%B2%D8%A7%D8%A6%D8%B1%D9%8A%D8%A9 [17.3.2022]
- Kalimāt faransiyya bi al-lahğā al-ğazā’iriyya taqtul bi al-ḍahk. *Muntada al-umma al-ğazā’iriyya*. Dostupno preko: <https://www.4algeria.com/forum/t/319160/> [21.3.2022]

Stefan S. Jovičić

THE INFLUENCE OF FOREIGN LANGUAGES ON THE ALGERIAN DIALECT OF THE ARABIC LANGUAGE

Summary: Arabic as one of the most important languages of civilization had its expansion after the emergence of Islam when it spread from its homeland, the Arabian Peninsula to the vast territory of the Levant, Mesopotamia, Egypt, Sudan and the Maghreb. At the same time, the classical Arabic language (al-luğā al-‘arabiyya al-fuṣṣḥā) became the language of literature, science and culture, and the language of the Qur‘ān in the entire area from the Persian Gulf to the Atlantic ocean. However, along with classical Arabic, various local dialects (al-luğā al-‘āmmiyya) appeared and were used in everyday speech. With the conquest of new territories and the spread of the Arabic language, a new deal emerged due to the mutual influence and interaction of Arabic and local languages. On the territory of Algeria inhabited mainly by Berber

tribes (Al-Amāzīg), like in other Maghreb countries, the Arabic language spread, which was initially mostly spoken in cities, but gradually reached rural and mountainous areas where various Berber dialects were mostly used. In this way, the Algerian dialect of the Arabic language was formed, to gradually receive great influence from the Ottoman Turkish, Spanish and French languages. Nowadays diversity between dialects, especial in some areas is a consequence of its impact. Therefore Standard Algerian dialect which, for various historical reasons, will come into intensive contact with the Ottoman Turkish, Spanish and French languages, which will be analyzed from the perspective of the adopted lexicon in the paper. The aim of this work is to gain an insight into the development of the lexicon of the Algerian dialect over time, as well as the influence of foreign languages on its formation, especially in terms of loanwords that entered it, with reference to the historical context.

Keywords: literary Arabic language, Arabic dialects, Algerian dialect, Algeria, the Arab world, diglossia, languages in contact, interlinguistic borrowing.

Datum prijema: 23.4.2024.

Datum ispravki: 4.9.2024.

Datum odobrenja: 17.10.2024.